

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ОСНОВНИЙ КРИТЕРІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ФАХІВЦЯ

С. М. Додурич,

кандидат педагогічних наук,
викладач гуманітарних дисциплін,
спеціаліст вищої категорії

Л. В. Тіторенко,

викладач іноземної мови,
спеціаліст вищої категорії
(Житомирський агротехнічний коледж)

У статті розглядається питання культури мовлення сучасної молоді та шляхи підвищення мовленнєвої культури як основного критерію професійної майстерності майбутнього фахівця.

Ключові слова: культура мови, культура мовлення, сленг, мовлення.

Постановка проблеми

Культура мовлення як складова загальної культури особистості є одним із найважливіших показників професійної майстерності майбутніх фахівців. Процес опанування культурою мовлення пов'язаний змінням правильно розмовляти й писати, точно висловлювати свою думку, активно використовувати мовно-виражальні засоби залежно від мети й обставин спілкування. Досконале володіння мовою є важливим компонентом загальної культури особистості та сприяє грамотній підготовці фахівців у різних сферах.

Володіння навичками культури мовлення є особливо актуальним для студентської молоді, так як культура мовлення – це і є здатність використовувати мовні знання в конкретних мовленнєвих ситуаціях.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій

Питання культури мовлення завжди було предметом дослідження, передусім, мовознавців (Виноградова В. В., Огієнка І. І., Потебні О. О.). Останні роки фахівці в галузі мовознавства Бабич Н. Д., Князєв В. М., Мельник М. І., Нижник Н. Р., Плотницька І. М., Редін П. О., Рукас Т. П., Шумовицька С. П. виділили культуру мовлення як складову культури особистості, вказали на необхідність визначення оптимальної мовленнєвої поведінки в певній ситуації та звернули увагу на важливість культури мовлення у професійно-кваліфікаційній характеристиці фахівців будь-якого профілю.

Русанівський В. М., Крилова Н. Б., Коваль А. П. присвятили свої роботи культурі ділового спілкування. Вони доводять, що досконале володіння культурою

мовлення гарантує спеціалістові будь-якого фаху відчутний успіх у професійно-ділових відносинах.

Постановка завдання

У статті розглядається питання формування культури мовлення сучасної молоді та шляхи підвищення мовленнєвої культури як основного критерію професійної майстерності майбутніх фахівців.

Культура мовлення передбачає вибір мовцем найбільш доцільних мовних засобів для конкретної мовленнєвої ситуації. Головне для культури мовлення – це грамотність. Йдеться не тільки про оволодіння нормами літературної мови, але й про розмежування сфер використання мови.

Щодо культури мовлення, то вона сьогодні трактується у трьох значеннях: 1. Культура мовлення – це, насамперед, її ознаки і властивості, сукупність і система яких говорять про її комунікативну досконалість [1]. 2. Культура мовлення – це сукупність навичок і знань людини, що забезпечують цілісне і просте застосування мови з метою спілкування [3]. 3. Культура мовлення – це сфера лінгвістичних знань про культуру мовлення як сукупність і систему її комунікативних якостей [4].

Рівень культури мовлення сучасної молоді залежить від рівня їх загальної культури, тобто соціально-комунікативних норм поведінки. Типовими мовленнєвими помилками є порушення логіки викладу змісту публічного виступу; збіднений лексичний запас, невміння володіти стилістичними прийомами; вживання однотипних виразів, дуже рідко – епітетів, метафор, порівняння та інших засобів мови, студенти майже не знають значення фразеологізмів; не вміють правильно узгоджувати слова (числівники з іменниками) тощо; майже не володіють нормами наукового мовлення (наукового стилю). Мовна неграмотність, невміння написати доповідь, підготувати реферат, переклад тексту з української мови на російську чи навпаки чомусь перестали сприйматись як недолік. Культура мовлення деяких студентів у молодіжному середовищі дещо відрізняється від їх же мовлення в аудиторіях. Відмітимо, що багатьом студентам подобається вживати «словесний бруд», яким вони хочуть привернути до себе увагу. Розмовляючи між собою, студенти часто використовують сленгізми, напр.: хавати (вживати їжу), рвати когті (піти, втекти), здати на шару (про екзамен чи залік), ганяти понти (поводити себе з викликом), блін, не грузи мене, мені це по барабану (байдужість) тощо. Поширення сленгу серед молоді самі студенти пояснюють тим, що саме мова аргументації допомагає яскравіше висловити свій емоційно-експресивний стан. На жаль, останнім часом спостерігається проникнення в мову молоді жаргонізмів, що неприпустимо для майбутніх фахівців. Правильно говорити незасміченою мовою може кожний, аби тільки було бажання. І це має бути не тільки перевагою вчених-лінгвістів, письменників або мовників – це обов'язок кожної культурної людини [4].

Індивідуальна мовна культура має стати своєрідною візитною карткою майбутніх фахівців, незалежно від їх віку, фаху. Навряд чи матиме належний авторитет і

вплив той, хто не вміє правильно висловити свою думку, хто не користується виражальними мовними засобами, неспроможний дібрати лексичні вирази відповідно до конкретної ситуації. Правильна вимова, вільне, невимушене оперування словом, уникнення вульгаризмів, архаїзмів, слів-паразитів, зайвих іншомовних слів, наголо-шування на головних думках, фонетична виразність, інтонаційна розмаїтість, чітка дикція, розмірений темп мовлення, правильне використання логічних наголосів і психологічних пауз, взаємовідповідність між змістом і тоном, між словами, жестами та мімікою – необхідні елементи мовної культури.

Отже, культура мовлення – це складова загальної професійної культури в цілому, а її відсутність – свідчення безграмотності. Мистецтво спілкування завжди вважалося органічною складовою професіоналізму ділової людини, яка повинна мати нестандартний погляд на речі, відзначатися високою етикою у спілкування. Культура мовлення має формуватися на таких засадах, як:

- **доречність** – добір мовних засобів, що відповідає змісту, характер, меті повідомлення та вміння вибрати форму спілкування (монолог, діалог, полілог), тон, інтонацію спілкування, намагання бути тактовним;

- **багатство** – великий обсяг активного словника, різноманітність уживаних морфологічних форм, синтаксичних конструкцій;

- **виразність** – використання невичерпних ресурсів виражальних засобів української мови і лежить в основі мистецтва володіння словом;

- **чистота** – вживання літературно-нормативних слів і словосполучення, правильні граматичні форми. Недоречним є вживання діалектизмів, надмірне захоплення просторіччями, канцеляризмами, запозиченнями.

Чистота мовлення – це відсутність суржику [2].

Причинами низького рівня культури мовлення сучасної молоді є – недостатнє володіння термінологією своєї спеціальності; невміння будувати публічний виступ на професійному темі; проводити дискусію; невміння вести професійний діалог; невміння спілкуватися зі спеціалістами щодо питань професійної діяльності.

Тому знання термінології, вміння встановлювати зв'язки між відомими раніше і новими термінами, вміння використовувати наукові поняття і терміни в практичному аналізі виробничих ситуацій, знання особливостей стилю професійного мовлення складають мовленнєву компетенцію в професійному спілкуванні. Для цього потрібно стежити за своїм мовленням, аналізувати його, контролювати слововживання, у разі потреби перевіряти за відповідним словником. Навчитися чути себе, виробляти навички правильного мовлення; створити настанову на оволодіння нормами української літературної мови, на удосконалення знань. Для цього потрібно звертатися до правопису, посібників, довідників, вчитися самостійно, стежити за змінами норм; записувати цікаві думки майстрів слова, вчити на пам'ять афоризми, вірші; оволодівати жанрами функціональних стилів [1]. Потрібно однаково добре вміти написати вітальну листівку, заяву, доручення, лист для електронної пошти, підготувати науковий реферат чи публічний виступ

та ін.; удосконалювати фахове мовлення. Для цього читати фахову літературу (наукові статті, фахові газети й журнали), постійно користуватися спеціальними енциклопедичними і термінологічними словниками, набувати практики публічних виступів із фахової тематики (використовувати нагоду виступити з рефератом чи з доповіддю на студентській науковій конференції).

Для успіху у професійній діяльності сучасного фахівця необхідно досконало володіти навичками культури мовлення, володіти лінгвістичною, комунікативною та поведінковою компетенціями в професійному спілкуванні. [5].

Для підвищення якості культури мовлення необхідно: знання норм літературної мови і стійкі навички їх застосування в мові; вміння слідувати за точністю, логічністю і виразністю мовлення; володіння професійною термінологією, знання відповідностей між термінами та поняттями; володіння стилем професійного мовлення; вміння визначати мету і розуміти ситуацію спілкування; вміння враховувати соціальні та індивідуальні риси особистості співрозмовника; мати навички прогнозування розвитку діалогу, реакцій співрозмовника; вміти створювати і підтримувати доброзичливу атмосферу спілкування; високий ступінь контролю емоційного стану та вираження емоцій; вміти направляти діалог відповідно до цілей професійної діяльності; знати етикет та чіткість виконання його правил.

Висновки з дослідження й перспективи

Високий рівень мовної культури є невід'ємною рисою культурної людини. Удосконалювати свою промову – завдання кожного з нас. Для цього потрібно стежити за своєю мовою, щоб не допускати помилок у вимові, у вживанні форм слів, у побудові виступу. Потрібно постійно збагачувати свій словник, вчитися відчувати свого співрозмовника, вміти відбирати найбільш вдалі для кожного випадку слова і конструкції. Для ефективного формування мовленнєвої культури студентів важливо використовувати різні форми, методи, прийоми навчання, наприклад, спостереження над фактами мови, стилістичні експерименти, вправи тощо.

Таким чином, для формування культури мовлення студентів потрібно створювати таку систему в організації навчальної діяльності, яка б урахувала індивідуальні особливості студентів, забезпечувала розвиток комунікативних здібностей, удосконалювала культуру мовлення, сприяла створенню усних і письмових висловлювань різних типів і стилів мовлення в різноманітних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Загнітко А. П., Данилюк І. Г. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2016. 480 с.
2. Культура фахового мовлення: Навчальний посібник. За ред. Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги–ХХІ, 2015. 572 с.
3. Мацько Л. І. Культура української фахової мови: Навчальний посібник. Київ: Вид. центр «Академія», 2015. 359 с.

4. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. 365 с.

5. Сагач Г. М. Риторика: навч. посіб. для студентів серед. і вищ. навч. закладів / Г. М. Сагач ; [вид. 2-ге, перероб. і доп.]. Київ: ВД «Ін Юре», 2015. 568 с.

The article deals with the issue of modern youth's speaking culture and the ways of improving speaking culture as the main criteria of a future specialist's professional skills.

Key words: *speaking culture, language culture, speaking, slang.*